

Osmanlı ülkesinde yaşamış ve müzikli-ye dair *Maşkâsîdü'l-edvâr* adlı bir eser yazmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

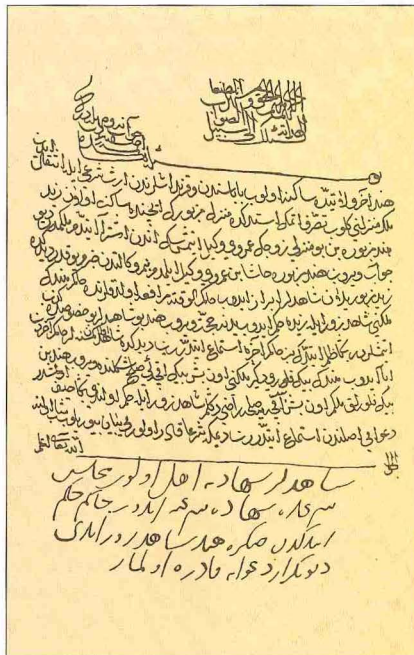
Abdülkâdir-i Merâgî, *Cami' u'l-elhân*, Nuruosmaniye Ktp., nr. 3544, vr. 48^b-50^a, 54^b-55^a, 118^a; a.mlf., *Maşkâsîdü'l-elhân*, Nuruosmaniye Ktp., nr. 3656, vr. 1^b-2^a, 3^a, 86^a-87^a, 102^b-103^a; a.mlf., *Risâle-i Fevâ'id-i 'Aşere*, Nuruosmaniye Ktp., 3651/II, vr. 91^a-92^b, 96^b-98^b, 105^b, 107^b-108^a; a.mlf., *Şerh-i Kitâbü'l-Edvâr*, Topkapı Sarayı Müzesi Ktp., III, Ahmed, nr. 3470, vr. 40^b-41^b; Devletşah, *Tezkiretül-ş-suarâ* (trc. Necati Lugal), Ankara 1963, I, 348; 1967, II, 12, 94; Zebîhullâh-ı Safâ, *Târîh-i Edebiyyât der İrân*, Tahran 1346 hş., IV, 108-109; Hândmîr, *Habîbü's-siyer*, Tahran 1362 hş., III, 578, 582; IV, 13-14; Münecimbaşî, *Sahâifü'l-ahbâr*, İstanbul 1285, III, 57; Raûf Yekta, *Esâtîz-i Elhân: II, Hâce Abdülkâdir Merâgî*, İstanbul 1318; Hammer (Atâ Bey), III, s. 27; M. Ali Terbiyet, *Dânişmendân-ı Âzerbâycân*, Tahran 1314 hş., s. 258-264; Muhammed Takî Dânişpejûh, *Fihrist-i Mikröfilmhâ-yü Kitâbhâne-i Merkezî ve Merkez-i Esnâd-ı Dânişgâh-ı Tah-rân*, Tahran 1363 hş., s. 166; Takî Binîş, *Câmi' u'l-elhân*, Tahran 1366 hş.; G. Sarton, *Introduction*, New York 1975, III/2, s. 1570-1571; Murat Bardakçı, *Maragalı Abdülkadir*, İstanbul 1986; Rauf Yekta Bey, "Eski Türk Müsikiğine Dair Tarihi Tetebbûlar I: Kökler", *MTM*, I/3, s. 457-463; H. G. Farmer, "Abdalqâdir Ibn Gaibî on Instruments of Music", *Oriens*, XV, Leiden 1962, s. 242-248; a.mlf., "Abdülkâdir", *IA*, I, 83-85; a.mlf., "Abd al-Kâdir b. Ghaybî", *Et*² (İng.), I, 66-67; M. Kemal Özgün, "Hâce Abdülkâdir Marâgî'nin Manzum bir Arzîhâli", *Kemal Çığ'a Armağan*, İstanbul 1984, s. 131-156; Ehad Arpad, "Abdülkadir Merâgî", *Küçük Türk-İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul 1974, I, 25-26.

NURİ ÖZCAN

Haseki, Sahn-ı Seman, Ayasofya ve Süleymaniye medreselerinde müderrislik, ardından Şam, Mısır, Bursa ve İstanbul'da kadılık yaptı. 1570'te Anadolu, 1571'de de Rumeli kazaskerliğine getirildi. 1573'te bu görevinden ayrıldı. 1583'te kendisine Süleymaniye Dârülhadisi müderrisliği verildi. 8 Mayıs 1587'de Çivizâde Mehmed Efendi'nin ölümü ile boşalan şeyhülislâmiğe getirildi. Şeyhülislâmiği döneminde, çekilen malî sıkıntı yüzünden akçenin değerinin düşürülmesi ve bu değeri düşük akçenin askere ulufe olarak verilmek istenmesi üzerine çıkan olaylar sırasında, bir grup sipahi Abdülkadir Efendi'ye, verilen bu "mağuş akçe" ile esnaftan zorla alınan eşya ve yiyeceğin helâl olup olmadığını sormuştu. Abdülkadir Efendi'nin "haramdır" şeklindeki fetvası üzerine gelişen ve tarihe Beylerbeyi Vak'ası adıyla geçen kanlı olaylar sonunda Rumeli Beylerbeyi Mehmed Paşa ve Başdefterdar Mahmud Efendi idam edilirken, Vezîriâzam Siyavuş Paşa, bazı vezirler ve devlet erkânı ile birlikte 2 Haziran 1589'da 250 akçe maaş ile o da azledildi. 27 Receb 1002'de (18 Nisan 1594) vefat etti; cenazesi Eyüp'te kendi yaptırdığı mescidin hazinesine defnedildi.

Abdülkadir Şeyhî Efendi'nin bir fetvası
(*İlmiyye Salnâmesi*, s. 409)

ABDÜLKÂDİR b. MUHYİDDİN

(عبد القادر بن محي الدين)

(bk. ABDÜLKÂDİR el-CEZÂİRİ).

ABDÜLKADİR ŞEYHÎ EFENDİ

(ö. 1002/1594)

Osmanlı şeyhülislâmi.

920'de (1514) İstanbul'da doğdu. Müeyyedzâde Abdurrahman Efendi'nin kardeşi olan Şeyh Hacı Efendi'nin oğludur. Bundan dolayı Şeyhî lakabı ile tanınmıştır. İlk tahsilinden sonra Ebüssüüd Efendi'ye intisap etti ve ondan ders alarak mülâzım oldu. Öğretim hayatına Gelibolu'daki Sarıca Paşa ve Bursa'daki Yıldırım medreselerinde başladı. Daha sonra 1551-1562 yılları arasında sırasıyla Çorlu'da Ahmed Paşa, İstanbul'da

BİBLİYOGRAFYA :

Selânikî, *Târîh*, Süleymaniye Ktp., Esad Efen-di, nr. 2259, vr. 104^b, 119^a-120^b, 202^a-203^a; Atâî, *Zeyl-i Şakâik*, İstanbul 1268, s. 327; Ayvansarayî, *Hadikatü'l-cevâmi'*, I, 269; *Devhatü'l-meşâüh maa zeyl*, s. 32-33; *Sicill-i Osmanî*, III, 345; *İlmiyye Salnâmesi*, s. 404-409 (6 fetva örneği); Tahsin Öz, *İstanbul Camileri*, Ankara 1962, I, 17; Nezihî Aykut, *Hasan Bey-zâde Târîhi* (doktora tezi, 1980), İÜ Ed. Fak., Tarih Seminer Kitaplığı, nr. 3277, II, 128-135, 155.

MEHMET İPŞİRLİ

ABDÜLKÂDİR ÜDEH

(عبد القادر عوده)

(1907-1954)

Mısırlı hukukçu,
Müslüman Kardeşler teşkilâtının
önde gelen liderlerinden.

1930'da Kahire Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdikten sonra savcılık ve hâkimlik yaptı. Daha kuruluş yıllarından itibaren Müslüman Kardeşler (el-İhvânü'l-müslimîn) teşkilâtında yer aldı. Kral Fâruk tahttan indirildikten sonra yeni Mısır anayasasını hazırlamak üzere kurulan komisyonda üyelik yaptı. Komisyon çalışmaları sırasında hürriyetleri savunan ve anayasanın İslâmî esaslara dayandırılmasını isteyen tavırlarıyla dikkati çekti.

General Necib'in hürriyetçi subaylar (ed-dubbâtü'l-ahrâr) tarafından iş başından uzaklaştırılmasına tepki olarak başlayan halk gösterilerinde faal rol oynadı. Müslüman Kardeşler teşkilâtı ile Cemal Abdünnâsır ve taraftarları arasında bir yakınlaşma sağlamaya çalışan Üdeh bu gayesini gerçekleştiremedi ve hükümet teşkilâtı kapatma kararı aldı. Abdünnâsır'ı kararından döndürmek için yaptığı bir görüşmede kullandığı sert üslup ve General Necib'in göreve iadesi için yapılan gösterilerdeki rolü sebebiyle Abdünnâsır'la arası açıldı. Abdünnâsır'ın İngiltere ile imzaladığı antlaşmayı Müslüman Kardeşler adına inceleme görevinin Abdülkâdir Üdeh'e verilmesi üzerine hazırladığı raporda, İngiliz menfaatlerini koruduğu ve İngiliz işgaline zemin hazırladığı gerekçesiyle antlaşmaya karşı çıktı; antlaşmanın Amerikan ve İngiliz menfaatlerini koruma uğruna bölgeyi harp ve sıkıntılara içine çekeceğini söyledi. Bu rapor da Abdünnâsır ile Müslüman Kardeşler ve Abdülkâdir Üdeh arasındaki uçurumun büyümesinde etkili olmuştur.

Müslüman Kardeşler teşkilâtındaki çalışmalarına daha çok zaman ayıra-

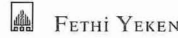
bilmek için 1951'de resmî görevlerinden istifa ederek avukatlığa başladı. Bu arada, 1953 yılında anayasa hazırlamak üzere Libya'ya davet edildi. Kasım 1954'te Abdünnâsir'a karşı girilen başarısız suikast teşebbüsünden sonra bu suikaste katılmakla itham edilen Abdülkâdir Üdeh, özel bir mahkemede kısa süren bir yargılama sonunda idama mahkûm edildi. 9 Aralık 1954'te Müslüman Kardeşler mensubu diğer beş kişi ile birlikte idam edildi.

Eserleri. 1. *et-Teşrî' u'l-cinâ' iyyü'l-İslâmî*. İslâm ceza hukukunu diğer hukuk sistemleriyle karşılaştırarak inceleyen bu eser iki cilttir. Birkaç defa basılan eserde (3. bs., Kahire 1977) İslâm ceza hukuku ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. İngilizce ve Urduca'ya da tercüme edilen kitabın Akif Nuri tarafından yapılan Türkçe tercümesi, *İslâm Ceza Hukuku ve Beşeri Hukuk* adıyla dört cilt halinde neşredilmiştir (İstanbul 1976-79). 2. *el-Mâl ve'l-hüküm fi'l-İslâm*. H. Tahsin Feyizli tarafından *İslâm'da Mal ve İdare* adıyla Türkçe'ye tercüme edilmiştir (İstanbul, ts.). 3. *el-İslâm ve evzâ' une's-siyâsiyye*. Beşir Eryarsoy tarafından *İslâm ve Siyasi Durumu* muz adıyla Türkçe'ye tercüme edilmiştir (İstanbul 1987). 4. *el-İslâm ve evzâ' une'l-kânûniyye*. 5. *el-İslâm beyne cehli ebnâ'ih ve 'aczi 'ulemâ'ih*. Akif Nuri Karcioğlu'nun *İslâm Şeriatı* adıyla tercüme ettiği (Ankara 1969) bu eserin Ebubekir Siddik Cafer Tayyar ta-

rafından yapılan başka bir tercümesi de *Evlâtlarının Cehaleti, Âlimlerinin Âcizliği Karşısında İslâm* adıyla neşredilmiştir (İstanbul 1987). Eserin Fransızca tercümesi de *L'Islam, Les disciples Ignorants et des érudits incapables* adıyla yayımlanmıştır (International Islamic Federation of Student Organizations, Stuttgart 1984).

BİBLİYOGRAFYA :

Kehhâle, *Mu'cemül-mü'ellifin*, Dimaşk 1376-80/1957-61, V, 296; H. Kâmil Yılmaz, *Seyyid Kutub, Hayatı, Fikirleri, Eserleri*, İstanbul 1980, s. 87-98; Fethi Yeken, *el-Mevsû'atü'l-harekiyye*, Amman 1403/1983, I, 166-168; Akif Nuri Karcioğlu, *Müslüman Kardeşler Teşkilâtı* [Hasan el-Bennâ], İstanbul, ts. (Dâva Yayınları), *Mukaddime*, s. 11; *Şühedâ'ü'l-İhvân*, (yer ve tarih yok), s. 22-39; Salih Akdemir, "A. Üdeh'in 'et-Teşrî'u'l-Cinâi el-İslâmî' adlı eseri ve tercümesi üzerine", *AÜİFD*, XXVIII (1986), s. 37-51.

FETHİ YEKEN

ABDÜLKADİR b. YÜSUF
(عبدالقادر بن يوسف)
(bk. KADRİ EFENDİ).

ABDÜLKÂHİR el-BAĞDÂDÎ
(عبدالقاهر البغدادي)
Ebû Mansûr Abdülkâhir b. Tâhir
b. Muhammed el-Temîmî el-Bağdâdî
(ö. 429/1037-38)

Meşhur Eş'arî kelâmcısı,
Şâfiî fakihî ve matematik bilgini.

ne geçip Mescid-i Ukayl'deki derslerini okutmaya başladı ve ölünceye kadar bu işi sürdürdü. Tercih edilen görüşe göre 429 (1037-38) yılında İsferyân'da vefat etti ve hocasının kabri yanına defnedildi.

On yedi ayrı ilim dalında ders okuttuğu nakledilen Bağdâdî, özellikle kelâmmezhepler tarihi, fıkıh ve usulü, edebiyat ve matematikte üstat kabul edilmiş, hatta Fahreddin er-Râzî onun matematikteki üstünlüğünü takdir etmiştir. Ebû'l-Kâsim el-Kuşeyrî ve Ebû Bekir el-Beyhakî başta olmak üzere devrindeki Horasan bilginlerinin çoğuna hocalık yapmıştır. İslâm ilimleri tarihindeki şöhretini daha çok *el-Farq beyne'l-fırağ* ve *Uşûlü'd-din* adlı kitaplarıyla kazanmıştır. Her iki eserinde de "Eş'arî kelâmcılar" mânasına aldığı Ehl-i sünnet akîdesini açık bir üslûp içinde ve kendine has bir titizlikle tasnif etmesi, ayrıca muhaliflerine karşı Ehl-i sünnet'i tutarlı bir biçimde savunması dikkat çekicidir. Onun on beş esasta topladığı ve değişik zümrelerden oluşan sekiz sınıf müslümanı dahil ettiği Ehl-i sünnet akîdesi (bk. EHL-İ SÜNNET), kendisinden sonra Sünnî câmianın akîdesini temsil eder hale gelmiştir. Eserlerinde tertip ve tasnife son derece önem verir ve tasnifte on beş sayısına bağlı kalarak

Abdülkâhir el-Bağdâdî'ye ait *et-Tekmilâ fi'l-hisâb* adlı eserin ilk sayfası (Süleymaniye Ktp., Lâleli, nr. 2708/1)

Bağdat'ta doğdu. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte, 365'te (975) ölen Ebû Bekir b. Adî'den ders okuduğuna göre 350 (961) yılı civarında doğduğu söylenebilir. İlk tahsiline Bağdat fakihlerinden biri olan babasından başladı. Öğreniminin büyük bir kısmını muhtemelen Bağdat'ta Amr b. Saîd, Muhammed b. Ca'fer, Ebû Bekir el-İsmâilî ve Ebû Bekir b. Adî gibi bilginlerin yanında yaptıktan sonra babasıyla birlikte Nisâbur'a giderek tahsiline orada devam etti. Bu tarihlerde Nisâbur'da müderrislik yapan ve Abdülkâhir'in, kendisiyle görüştüğünü kaydettiği (bk. *el-Farq*, s. 364) âlimlerden olan İbn Füreke burada karşılaştı. Çok geçmeden babası öldü (383/993). Türkmen İsyanı'nın çıkması ve Selçuklular'ın Nisâbur'u işgal etmesi üzerine burayı terkediş İsferyân'e gitti ve Ebû İshak el-İsferyânî'nin derslerine devam etti. Hocasının ölümünden sonra onun yeri-

Abdülkâdir Üdeh

